

Тетяна ШАМСУТДИНОВА-ЛЕБЕДЮК

кандидат філософських наук, доцент,
професор кафедри філософії,
Рівненський державний гуманітарний університет, м. Рівне, Україна

ORCID: 0000-0001-9288-7005

Email: ta.sha@ukr.net

Тетяна БРАЗДЕЦЬКА

вчитель-методист,
заступник директора Дубровицького ліцею
Дубровицької міської ради, м. Дубровиця, Україна

ORCID: 0009-0001-4328-9014

Email: 12345tatyana@ukr.net

КУЛЬТУРА БЛАГОЧЕСТЯ НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ: ПРАВОСЛАВНЕ ШАНУВАННЯ ЮЛІАНІЇ ТА АНАСТАСІЇ ГОЛЬШАНСЬКИХ

Анотація. Стаття присвячена аналізу феномена православного благочестя на українських землях крізь призму вшанування Юліанії та Анастасії Гольшанських у контексті православної традиції та духовного жіночого служіння.

Юліанія та Анастасія Гольшанські – дві видатні представниці князівського роду, які залишили глибокий слід в історії України як духовні, культурні та моральні орієнтири свого часу. Їхнє життя стало прикладом втілення ідеалів віри, благочестя, милосердя та відданості релігійним і національним цінностям.

Юліанія Гольшанська (Уліянія, Іулянія) належала до впливового роду Гольшанських, який відігравав важливу роль у політичному та культурному житті Великого князівства Литовського. Її життя припало на період інтенсивного формування православної духовності та зміцнення зв'язків між церквою і правлячими родами. Донька Юрія (Георгія) Гольшанського, відомого благодійника Києво-Печерської лаври, Уліанія вирізнялася високим рівнем релігійної посвяти, а також узвичаєним для свого стану благочинним життям. Згідно джерел, княжна померла близько шістнадцяти років і була похована у Києво-Печерському монастирі. Її мощі, знайдені нетлінними, стали джерелом численних чудес і об'єктом вшанування серед вірян, а її образ перетворився на символ дівочої святості й духовної сили. Її канонізація, чудеса, пов'язані з мощами, та вшанування на рівні церкви підкреслюють її духовне значення в українській традиції. Свята Юліанія Гольшанська вважається покровителькою волинської землі, день пам'яті якої відзначається 6 липня (19 липня).

Серед представників останнього покоління Гольшанських особливе місце належить княжні й благодійниці – Анастасії, котра лишила після себе значний слід у вітчизняній культурі. Меценатка й ігуменя, що ініціювала створення Пересопницького Євангелія – першого перекладу Євангелія староукраїнською мовою. Її життя – приклад ролі шляхетної жінки в релігійному, культурному та освітньому просторі XVI століття. Вона стала символом єдності української культури й віри, залишивши по собі безцінну спадщину, яка має національне та історичне значення. Її спадщина нагадує про важливість благодійності та культурної єдності, які залишаються актуальними й сьогодні.

Ключові слова: православне благочестя, жіноче служіння, благодійність, канонізація, культ святих, нетлінні мощі, меценатство, Пересопницьке Євангеліє.

Tetiana SHAMSUTDINOVA-LEBEDIUK

PhD in Philosophy, Associate Professor,
Professor at the Department of Philosophy,
Rivne State University of the Humanities

Tetiana BRAZDETSKA

Teacher-Methodologist,
Deputy Principal of Dubrovysia Lyceum
under the Dubrovysia City Council

THE CULTURE OF PIETY IN THE UKRAINIAN LANDS: THE ORTHODOX VENERATION OF JULIANIA AND ANASTASIA HOLSHANSKI/ HOLSZAŃSKI

Abstract. The article is devoted to the analysis of the phenomenon of Orthodox piety in the Ukrainian lands through the lens of the veneration of Juliania and Anastasia Holshanski / Holszański in the context of the Orthodox tradition and female spiritual service.

Juliania and Anastasia Holshanski / Holszański were two outstanding representatives of a princely lineage who left a profound mark on the history of Ukraine as spiritual, cultural, and moral exemplars of their time. Their lives became a model of faith, piety, mercy, and devotion to religious and national values.

Juliania Holshanska / Holszańska (also known as Ulyania or Iuliania) belonged to the influential Holshanski / Holszański family, which played a significant role in the political and cultural life of the Grand Duchy of Lithuania. Her lifetime coincided with a period of intense formation of Orthodox spirituality and strengthening of ties between the Church and ruling dynasties. The daughter of Yurii (George) Holshansky, a renowned benefactor of the Kyiv-Pechersk Lavra, Ulyania was distinguished by her deep religious dedication and a virtuous life befitting her noble status. According to historical sources, the princess died at approximately sixteen years of age and was buried in the Kyiv-Pechersk Monastery. Her relics, discovered incorrupt, became the source of numerous miracles and a focus of veneration among the faithful, with her image turning into a symbol of maidenly sanctity and spiritual strength. Her canonization, the miracles associated with her relics, and her recognition by the Church underscore her spiritual importance in Ukrainian tradition. Saint Juliania Holshanska / Holszańska is considered the patroness of the Volhynian land, and her feast day is commemorated on July 6 (July 19, new style).

Among the last generation of the Holshanski / Holszański family, a special place belongs to Princess Anastasia—philanthropist and cultural patron—who left a significant legacy in Ukrainian culture. A benefactress and abbess, she initiated the creation of the Peresopnytsia Gospel, the first translation of the Gospels into Old Ukrainian. Her life exemplifies the role of a noblewoman in the religious, cultural, and educational landscape of the 16th century. She became a symbol of unity between Ukrainian culture and faith, leaving behind a priceless heritage of national and historical significance. Her legacy reminds us of the enduring importance of charity and cultural unity.

Keywords: Orthodox piety, female service, charity, canonization, cult of saints, incorrupt relics, patronage, Peresopnytsia Gospel.

Постановка проблеми. Упродовж століть культура благочестя посідала вагоме місце в духовному та суспільному житті українського народу. Її формування відбувалося під впливом православної традиції, яка в умовах історичних викликів ставала джерелом моральної сили, національного самоусвідомлення та духовного спротиву. Одним із найвиразніших проявів цієї культури є шанування історичних постатей, носіїв ідеалів віри, смирення, аскези та жертвовного служіння, що дозволяє краще зрозуміти минуле, осмислити уроки історії та знайти натхнення для адекватного сприйняття та відповіді на сучасні виклики.

Волинська земля подарувала нам постаті, які залишили глибокий слід в історії та духовній культурі не лише Великого князівства Литовського, але в історії сучасної України. Серед них особливе місце займають свята Юліанія та Анастасія Гольшанські, які стали символами жіночого духовного подвигу. Дослідження їхнього шанування дає змогу простежити витоки та особливості локальної святості, яка сформувалася на перетині візантійських традицій і місцевих українських релігійно-культурних практик.

Однак, попри їхню вагому роль у релігійному житті, постаті цих княгинь залишаються маловідомими для широкого загалу, а їхній внесок у духовну спадщину потребує глибшого вивчення та осмислення.

Історія святої Юліанії та Анастасії Гольшанських є важливою частиною релігійної та культурної спадщини не лише православної церкви, але й духовної культури українського народу.

Аналіз наукових публікацій. Про життя і діяльність святої Юліанії та Анастасії Гольшанських не написано окремих досліджень. Ряд вчених намагалися донести нам по крихтах інформацію про цих видатних українок. Серед них Дублянський А. «Українські святі», Олександр Кривоший «Княгиня Анастасія Гольшанська-Заславська», Яковенко Н. «Українська шляхта з кінця XIV до середини XVIII ст.», Людмила Шахматова «Дубровиця-Пересопниця: роль княгині Анастасії-Парасковії Гольшанської-Дубровицької у створенні “Пересопницького Євангелія”», Середа С. «Видатні жінки української історії: біографічні нариси на тлі історичних подій», Бруйка О. «Князі Гольшанські – епоха в історії Дубровиці», Попенко В. «Літописні князі нашого краю».

Метою дослідження є всебічний аналіз феномена православного благочестя на українських землях крізь призму вшанування Юліанії та Анастасії Гольшанських у контексті православної традиції та духовного жіночого служіння.

Для досягнення цієї мети необхідно виокремити наступні **завдання**:

- з'ясувати місце та роль постатей Юліанії й Анастасії Гольшанських у формуванні ідеалу православного благочестя на українських землях;
- визначити особливості вшанування Юліанії й Анастасії Гольшанських у межах православної традиції;
- оцінити культурний та духовний вплив княгинь Гольшанських на розвиток релігійного життя у Великому князівстві Литовському та сучасній Україні.

Основна частина. Рід князів Гольшанських, був древнім і знатним литовським родом, дуже близьким до правлячої династії Гедиміновичів. Вони належали до так званих «княжат головних» як і інші «княжата головні» (Острозькі, Чарторийські, Четвертинські, Сангушки тощо) і наділялися правами та привілеями: а) правом законодавства, тобто оголошення власних розпоряджень, надання жалуваних грамот своїм підданим, надання їм земель під окресленими умовами служби, встановлення незалежних від держави податків, повинностей, пільг тощо; б) правом суду над підданими, до смертної кари включно [1, с. 53]. За ними була закріплена участь у великокнязівській раді не за особисті заслуги чи внаслідок перебування на певних державних посадах, а лише «з обычаю стародавнього й старожитного дому свого» [1, с. 53]. До особливих прав Гольшанських, як і інших «княжат головних», належало те, що їхні збройні загони виступали не у складі загального повітового ополчення, а під гербом князя.

Між 1398 роком та 1401 роком Гольшанські надійно осіли в Дубровиці, після того як князь Вітовт передав Дубровицю у володіння князю Івану (Міндовгу) Гольшанському.

Рід Гольшанських-Дубровицьких не стояв обабіч політичних подій краю. Проте, серед князів крім державних діячів були й представники духовенства. Наприклад, Юрій Олександрович Гольшанський був Київським єпископом, його брат – Павло Олександрович – єпископ Віленський (1536-1555 рр.). Останній в 1504-1507рр. навчався філософії у Краківському університеті. Як свідчать джерела, добре знав сучасну йому літературу, тримав власну бібліотеку [1, с. 55].

Вже згадані Гольшанські-Дубровицькі окрім того, що були безпосередньо задіяні в політичному житті держави (Литовсько-Руської) залишили відчутний слід у культурній спадщині не лише краю, а й у культурі українського народу.

Гольшанські в цілому були православним родом і зберегли вірність православній культурі до кінця. Це один із небагатьох родів, що не окатолилися і стояв на обороні православних традицій.

Серед жінок роду Гольшанських хочемо відзначити канонізовану до лику Святих Юліанію (Уліанію) Гольшанську та представницю останнього покоління Гольшанських – княжну Анастасію, яка сприяла перекладу Євангелія старо-українською мовою, що отримало назву – «Пересопницьке Євангеліє».

Іуліанія Гольшанська (Уліанія, Юліанія) належала до впливового роду Гольшанських, який відігравав важливу роль у політичному та культурному житті Великого князівства Литовського. Її життя припало на період інтенсивного формування православної духовності та зміцнення зв'язків між церквою і правлячими родами. Точних біографічних даних про княгиню небагато, що залишає простір для досліджень і різних інтерпретацій.

Документальної дати народження діви немає. Дослідники її життя окреслюють періодами між 1500-

1520 рр. чи 1525-1540 рр. Батько – Юрій (Георгій) Гольшанський (Ольшанський) із Дубровиці, був одним із благодійників Києво-Печерської лаври і відомим воїном проти татар.

За час свого земного життя молода дівчина жила у смиренні, любові та доброті, що стало прикладом для оточуючих. Завдяки своїй вірі та наполегливості у духовному вдосконаленні дівчина досягла вершини християнського ідеалу, поєднавши благочестиве життя із самозреченням і безмежною відданістю Богу. Православна традиція приписує святій Юліанії чесноти, які відповідають її віку, статі й званню: «життя наповнене великими і богоугодними справами, серед яких особливо виділялися добродійність, християнська любов і благодирність, ціломудреність і послух рідним, благопривітність до нижчих за себе. За все це вона удостоїлась небесної слави через нетління свого тіла та дару творіння чудес» [13, с. 378].

Княжна Юліанія померла в шістнадцять років і була похована в Києво-Печерському монастирі біля соборної церкви. Дослідники датують смерть Уліані 1540 роком, проте канонізована вона була не відразу, а значно пізніше. Лише на початку XVII століття, в час, коли архимандритом Києво-Печерської лаври був Єлисей Плетенецький, були знайдені нетлінні мощі юної діви. До труни була прикріплена срібна дощечка з гербом князів Гольшанських і текстом: «Іуліанія, княжна Ольшанская, дочь князя Георгія Ольшанського, преставившаяся девою, в лето от рождения 16-ое» [14, с. 14]. Після відкриття домовини було виявлено тіло дівчини, яке збереглося у доброму стані й зовні нагадувало стан сну. Вона була вбрана в коштовний одяг; на пальцях знаходилися золоті персні з дорогоцінним камінням, а на голові – дівочий вінець, інкрустований смарагдами. Однак, при спробі доторкнутися до вбрання, воно почало розсипатися через давність. Діву переодягли у новий одяг, після чого домовину перенесли до церкви. Згодом, за легендою, Юліанія явилася уві сні митрополиту Київському Петру Могилі, дорікаючи йому за неповагу до її мощів. За наказом митрополита мощі Юліанії були перенесені до Великої Печерської церкви та поставлені поруч зі святими мощами першого митрополита Київського – Михаїла [11]. Митрополит Петро, одягнувши святительські одяги та зібравши Освячений Собор, здійснив святкове богослужіння з подякою Господу, Пресвятій Богородиці та преподобним отцям Києво-Печерським за чудесне знайдення чесних мощів праведної діви. Самі мощі були покладені в нову раку з написом: «По волі Творця неба і землі живе в усі віки Уліанія, помічниця і велика в Небі заступниця. Тут мощі – ліки від всіх страждань. Райські поселення собою прикрашаєш, Юліанія, як квітка чудова». З того часу багато прочан стало приходити до них, і там почали відбуватися дива і зцілення [11]. Діва Юліанія була канонізована.

Чудеса мощей святої Юліанії були вперше описані в книзі «Сказаніє іли повість о обретеніи

честних мощей... св. Іуліани (Ольшанської)» видання Лаврської друкарні 1705 р. та написаний, можливо, святителем Дмитрієм Ростовським [12].

Київський письменник XVII ст. Кальнофойський Афанасій, теж вказує на чудеса мощей святої: «Якось до монастиря прийшов невідомий чоловік і, вдавши віруючого, попросив відчинити раку з мощами святої Юліанії, щоб начебто їм поклонитися. Коли ж його прохання було задоволено, лицемірно кланявся і довго прикладався до них. Але потім, виходячи з храму і переступивши церковний поріг, впав на землю і з неймовірним криком помер у страшних муках. З дозволу архімандрита, нещасного обшукали та за пазухою знайшли перстень – як виявилось, з руки святої Юліанії. На той час до храму зайшов благочестивий княжич Варфоломій та упізнав покійника. То був соцініанин, протестант – з тих, що зневажають християнську віру в святі мощі. Святотатця й грішника наказали поховати за межами монастиря. Це було перше диво, коли всі – і ченці Печерські, і миряни – увірували в святість праведної Юліанії» [11].

Мощі Юліанії сильно постраждали від вогню під час пожежі 1718 року. Рештки їх були покладені в раку і поставлені в Антонієвих печерах, а у 1730 році мощі перенесли до Ближніх печер, де вони перебувають і дотепер. У печерах були поховані лише дві жінки-святі: свята діва Юліанія та свята Єфросинія Полоцька. Однак, у 1910 році мощі преподобної Єфросинії були урочисто перенесені в Полоцьк, у заснований нею монастир, де вони покуються в даний час.

Свята Юліанія Гольшанська вважається покровителькою волинської землі, день пам'яті якої відзначається 6 липня (19 липня) (в пам'ять знайдення святих мощей). Цей день є храмовим святом міста Дубровиці на Рівненщині. 21 вересня 2005 року на території храму Різдва Пресвятої Богородиці було відкрито та освячено пам'ятник святій Юліанії Гольшанській.

Діва Юліанія відома сьогодні як благочестива княгиня, яка сприяла розвитку православної церкви. Вона увійшла до релігійної традиції як символ смиренності, благочестя і підтримки православ'я. Про неї збереглося багато переказів і легенд, які підкреслюють її моральні чесноти, а також її роль у захисті православної віри. Її постать є прикладом збереження релігійної ідентичності в умовах політичних викликів. Серед представників останнього покоління Гольшанських особливе місце належить княжні й благодійниці – Анастасії, котра лишила після себе значний слід у вітчизняній культурі.

Анастасія Юріївна Заславська (Жеславська), до шлюбу Гольшанська, народилася приблизно 1508-1510 року. Після 1525 року (повноліття дівчат, за Литовським Статутом 1529 року, наставало з 15 років) Анастасію видали заміж за князя Кузьму Івановича Жеславського (Заславського). Резиденцією князів Заславських було місто Жеслав (Заслав). У шлюбі народилося двоє дітей – син Януш Іван Заславський, спадкоємець князівських володінь, та донька Анна,

яка вийшла заміж за князя Івана Федоровича Чорторийського, чим було укріплено давній союз двох православних династій. Родовий маєток цієї гілки роду князів Чорторийських знаходився у Клевани неподалік містечка Пересопниця [5, с. 54].

Роди князів Гольшанських і Чорторийських здавна були пов'язані тісними родинними стосунками. Справа в тому, що бабуся кн. Анастасії, по батьковій лінії, Анна Михайлівна, походила з роду православних волинських князів Чорторийських [2], які активно підтримували освіту та активно сприяли тому, аби православні монастирі виступали центрами духовної культури Волині.

Родинне життя Анастасії Юріївни, очевидно, складалося вдало. Вона управляла родинним господарством, виховувала дітей, підтримувала чоловіка, піклувалася про добробут родини та збереження її духовної спадщини.

Після смерті чоловіка у 1556 році княгиня прийняла чернецтво з іменем Прасковія та стала ігуменею жіночого Свято-Троїцького монастиря в Заславі. Вона не лише виконувала чернечі обов'язки, а й активно сприяла розвитку духовної культури, використовуючи свій авторитет і статки для реалізації масштабного книжного проєкту в пам'ять про «милого друга» (чоловіка). В означені часи подібні дії розглядалися як доволі традиційне для шляхецького загалу «прагнення жінки-удови віддати шану прижиттєвим чеснотам покійного» [16, с. 21]. Практика придбання богослужбових книг для подальшої передачі їх до церков і монастирів в пам'ять про померлих родичів була досить розповсюдженою на українських землях, і найближче оточення княгині Заславської Гольшанської, очевидно, всіляко сприяло її ініціативі та старанням. Всупереч релігійним канонам, Анастасія як ігуменя, благословила переклад Євангелія староукраїнською мовою, зрозумілою людям, проте якою не могло вестися богослужіння. У монастирі у селі Двірець, що належав до заславських володінь «серпня 15 дня 1556 року, за волею і коштом кн. Анастасії Заславської-Гольшанської почало творитися Євангеліє, пізніше відоме як Пересопницьке [1]. Щодо безпосередньої причетності до цього шедеву української культури княжни Анастасії існує пряме документальне підтвердження, яке знаходиться у післямові до Пересопницького Євангелія: «...Євангелія ся писана накладом благовірної і христолубивої княгині жінки Кузьми Івановича Заславського Параскеви, іначе Анастасії Юріївни, уродженої княжни Гольшанської, ...частково при Пересопницькому Різдва-Богородничному монастирі, а частково в дівочому монастирі Заславському...» [7].

До роботи були залучені архімандрит Григорій з Пересопницького монастиря та писар Михайло Василевич із Санок. Своєрідним керівником проєкту, як сказано в післяслові до Євангелія, написаному Михайлом Василевичем, був архімандрит Григорій. Він був достатньо високоосвіченою людиною свого часу. Володів кількома мовами – сучасною йому українською, слов'янською, польською, чеською,

латиною і, можливо, навіть грецькою та німецькою [16, с. 411]. Після завершення першої частини рукопису (Євангеліє від Матвія) робота продовжилася в монастирі Пресвятої Богородиці в Пересопниці – маєтку зятя Анастасії, князя Чорторийського. Робота тривала п'ять років і завершилася 29 серпня 1561 року. Можливо, княгиня не встигла побачити завершене Євангеліє, бо померла того ж року. Однак вона залишила світові і багатьом прийдешнім поколінням українців безцінний скарб – розкішну рукописну книгу, писану пізнім уставом на пергаменті розміром 380 x 240 мм., вагою 9 кг. 300 гр. Євангеліє княгині Гольшанської-Заславської складалося з чотирьох частин загальним обсягом 964 пергаментних сторінок. Рукопис був багато орнаментований і прикрашений високохудожніми кольоровими заставками та мініатюрами. За красою і багатством оформлення Пересопницьке Євангеліє не мало, і досі не має рівних серед українських рукописів. Своєю одухотвореністю рукопис нагадував світовий витвір, зрозумілий і близький сучасникам. Пересопницьке Євангеліє стало символом духовного і культурного самоствердження українців. Саме на «Пересопницькому Євангелії» присягають вірності народові Президенти незалежної України.

Анастасія Гольшанська, представниця знатного литовсько-руського роду, залишила вагомий слід в історії України як княгиня та благодійниця. Вона є яскравим прикладом ролі жінки в історії України, яка зуміла поєднати впливову політичну позицію з гуманістичними та духовними ідеалами. Анастасія Гольшанська виступила меценаткою, яка зуміла об'єднати глибоку духовність, любов до рідної мови, родинні традиції й філантропічну діяльність. Її життя – приклад ролі шляхетної жінки в релігійному, культурному та освітньому просторі XVI століття. Вона стала символом єдності української культури й віри, залишивши по собі безцінну спадщину, яка має національне та історичне значення. Її спадщина нагадує про важливість благодійності та культурної єдності, які залишаються актуальними й сьогодні.

2005 року в місті Дубровиця Рівненської області встановлено пам'ятник княгині Анастасії Заславській, а також є вулиця Улянії та Анастасії Гольшанських.

Висновки. Юліанія та Анастасія Гольшанські – дві видатні представниці князівського роду, які залишили глибокий слід в історії України як духовні, культурні та моральні орієнтири свого часу. Їхнє життя стало прикладом втілення ідеалів віри, благочестя, милосердя та відданості релігійним і національним цінностям.

Юліанія Гольшанська, яка була канонізована православною церквою, увійшла до історії як символ християнської доброчесності, смирення та духовної сили. Її шанування та чудеса, пов'язані з її мощами, зміцнили авторитет православ'я у Великому князівстві Литовському та сприяли укріпленню духовної ідентичності українського народу.

Анастасія Гольшанська, як княгиня, благодійниця та ініціаторка створення Пересопницького Євангелія, продемонструвала активну участь жінки у культурному, релігійному та освітньому розвитку суспільства. Її підтримка перекладу святого писма староукраїнською мовою стала важливою віхою в історії української писемності та культури, а сама книга – національною святинєю, що символізує державність і духовність України.

Приклад Юліанії та Анастасії Гольшанських залишається актуальним і сьогодні, надихаючи на збереження культурної пам'яті, християнських чеснот та національної гідності.

У сучасних умовах національного та духовного відродження інтерес до власної сакральної спадщини набуває особливого значення. Зрештою, історична справедливість повинна утвердитись на українських землях. Адже ідея справедливості має особливе значення в житті українців [Див. про це детальніше: 3; 4]. Розкриття феномена благочестя на прикладі шанування Гольшанських святих є також внеском у процес деколонізації історичної пам'яті, виведення наукового дискурсу з-під впливу московського церковного домінування, що тривалий час маргіналізувало місцеві українські святині та духовні постаті.

1. Бруйка О. Князі Гольшанські – епоха в історії Дубровиці. *Дубровиці – 1000 років. 36. матеріалів науково-краєзнавчої конференції (16–17 вересня 2005 р.)*. Рівне: Перспектива, 2005. С. 51–56.
2. Войтович Л.В. Княжа доба на Русі: портрети еліти. Біла Церква, 2006. 78 с. URL: <http://pl.rodovid.org/wk/Osoba:289245>
3. Грабовська Ірина. Ідеї справедливості у філософії Григорія Сковороди в контексті західної філософської традиції трактування поняття справедливості (до 300-річчя філософа). *Українознавство*. №2(83). 2022. С. 26–32.
4. Грабовська Ірина. Дотримання принципу справедливості як чинник згуртування українців під час війни з російським агресором. *Матеріали II між-нар. н-п. конф. «Perspectives of contemporary science: theory and practice»*. 2024/4/1. Львів. С. 850–854. URL: <https://sci-conf.com.ua/li-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-perspectives-of-contemporary-science-theory-and-practice-1-3-04-2024-lviv-ukrayina-arhiv/>
5. Клімчук Л. Княгиня Анастасія Гольшанська-Заславська. URL: <https://dubrvivnik.blogspot.com/2019/12/xvi-xvii.html>
6. Кривоший О. Княгиня Анастасія Гольшанська-Заславська. *Українки в історії*. Київ, 2004. 198 с.
7. Кривоший О. Євангеліє княгині Заславської. Сценарій повсякденного життя елітної жінки в культурному просторі України середини XVI-го століття. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Kryvoshyi_Oleksandr/Yevanhelie_kniakhyni_Zaslavskoi
8. Пашук І. Сучасне відродження «Пересопницького Євангелія». *Минуле і сучасне Волині та Полісся*.

- Розвиток бібліотечної справи в країні. Науковий збірник.* Луцьк, 2005. С. 31–32.
9. Попенко В. Літописні князі нашого краю. До 1000-ліття Дубровиці. Рівне: Вид-во Зень О., 2024. 232 с.
 10. Процюк А. Княгиня меценатка: Анастасія Заславська. URL: <https://media.zagoriy.foundation/speczproyekty/knyagynya-meczenatka-anastasiya-zaslavska/>
 11. Свята праведна діва Юліанія, княжна Ольшанська. *Київське православ'я. Міжнародний науковий проект «Православного Духовного Центру апостола Івана Богослова».* URL: <http://kyivpravosl.info/2013/07/18/svyata-pravedna-diva-yulianiya-knyazhna-olshanska/>
 12. Храм святої Юліанії. URL: <https://zymne.org.ua/khram-sv-yulianii>
 13. Цинкаловський О. Дубровиця. *Стара Волинь і Волинське Полісся. Краєзнавчий словник: від найдавніших часів до 1914 року.* Вінніпег: Накладом Товариства «Волинь», 1984. Т. 1: А – К. С. 378.
 14. Шахматова Л. Небесна заступниця Поліського краю. Свята діва Юліанія (князівна Гольшанська). *Дубровиці – 1000 років. 36. матеріалів науково-краєзнавчої конференції (16–17 вересня 2005 р.).* Рівне: Перспектива, 2005. С. 14–18.
 15. Юрій Іванович Гольшанський. URL: <http://pl.rodovid.org/wk/Osoba:289245>.
 16. Яковенко Н. Українська шляхта з кінця XIV до середини ст. XVII. Волинь і Центральна Україна. вид. 2-ге перегл. і випр. Київ: Критика, 2008. 470 с.
- References**
1. Bruiake O. (2005). *Kniazi Holshanski – epokha v istorii Dubrovysia. Dubrovysia – 1000 rokiv. Zbirnyk materialiv naukovo-kraieznavchoi konferentsii (16–17 veresnia 2005 r.)* [The Holshansky Princes – An Era in the History of Dubrovysia. Dubrovysia – 1000 Years. Collection of Papers of the Scientific and Local History Conference]. Rivne: Perspektyva. Pp. 51–56. (in Ukrainian).
 2. Voitovych L.V. (2006). *Kniazha doba na Rusi: portrety elity* [The Princely Era in Rus': Portraits of the Elite]. Bila Tserkva. URL: <http://pl.rodovid.org/wk/Osoba:289245> (in Ukrainian).
 3. Grabovs'ka Iry'na. (2022). *Ideyi spravedy'vosti u filosofiyi Gry'goriya Skovorody' v konteksti zaxidnoyi filosofs'koyi trady'ciyi traktuvannya ponyattya spravedy'vosti (do 300-richchya filosofa)* [Ideas of justice in the philosophy of Hryhoriy Skovoroda in the context of the Western philosophical tradition of interpreting the concept of justice (to the 300th anniversary of the philosopher)]. *Ukrayinoznavstvo*. #2(83). Pp. 26–32. (in Ukrainian).
 4. Grabovs'ka Iry'na. (2024). *Dotry'mannya pry'ncy'pu spravedy'vosti yak chy'nniy'k zgurtuvannya ukraiyinciv pid chas vijny' z rosiys'ky'm agresorom* [Adherence to the principle of justice as a factor in uniting Ukrainians during the war with the Russian aggressor]. *Materialy' II mizhnar. n-p. konf. «Rerspectives of contemporary science: theory and practice».* 04/1. L'viv. Pp. 850–854. URL: <https://sci-conf.com.ua/li-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-perspectives-of-contemporary-science-theory-and-practice-1-3-04-2024-lviv-ukrayina-arhiv/> (in Ukrainian).
 5. Klimchuk, L. *Kniahynia Anastasiia Holshanska-Zaslavska* [Princess Anastasiia Holshanska-Zaslavska]. URL: <https://dubrvivnik.blogspot.com/2019/12/xvi-xvii.html> (in Ukrainian).
 6. Kryvoshyi O. (2004). *Kniahynia Anastasiia Holshanska-Zaslavska. Ukrainsky v istorii* [Princess Anastasiia Holshanska-Zaslavska. Ukrainian Women in History]. Kyiv. 198 p. (in Ukrainian).
 7. Kryvoshyi O. *Yevanheliie kniahyni Zaslavskoi. Stsenarii povsiakdennoho zhyttia elitnoi zhinky v kulturnomu prostori Ukrainy seredyny XVI-ho stolittia* [The Gospel of Princess Zaslavska. Everyday Life Scenarios of an Elite Woman in the Cultural Space of Mid-16th Century Ukraine]. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Kryvoshyi_Oleksandr/Yevanheliie_kniahyni_Zaslavskoi (in Ukrainian).
 8. Pashchuk I. (2005). *Suchasne vidrozhennia "Peresopnytskoho Yevanheliia". Mynule i suchasne Volyni ta Polissia. Rozvytok biblioteknoi spravy v kraini. Nauk. zbirnyk* [The Modern Revival of the "Peresopnytsia Gospel". The Past and Present of Volyn and Polissia. Development of Library Science in the Region. Scientific Collection]. Luts'k. Pp. 31–32. (in Ukrainian).
 9. Popenko V. (2024). *Litopysni kniazi nashoho kraiu. Do 1000-littia Dubrovysia* [Chronicle Princes of Our Land. On the 1000th Anniversary of Dubrovysia]. Rivne: Zen O. Publishing House. 232 p. (in Ukrainian).
 10. Protsiuk A. *Kniahynia-meczenatka: Anastasiia Zaslavska* [Princess and Patroness: Anastasiia Zaslavska]. URL: <https://media.zagoriy.foundation/speczproyekty/knyagynya-meczenatka-anastasiya-zaslavska/> (in Ukrainian).
 11. *Sviata pravedna diva Yulianiia, kniazhna Olshanska* [Saint Righteous Virgin Yulianiia, Princess of Olshany]. *Kyivske pravoslav'ia. Mizhnarodnyi naukovyi projekt "Pravoslavnoho Duhovnoho Tsentru Apostola Ivana Bohoslova"*. URL: <http://kyivpravosl.info/2013/07/18/svyata-pravedna-diva-yulianiya-knyazhna-olshanska/> (in Ukrainian).
 12. *Khram sviatoi Yulianii* [Church of Saint Yulianiia]. URL: <https://zymne.org.ua/khram-sv-yulianii> (in Ukrainian).
 13. Tsyntsalovskiy O. (1984). *Dubrovysia. Stara Volyn i Volynske Polissia. Kraieznavchyi slovnyk: vid naidavnishykh chasiv do 1914 roku. T. 1: A – K* [Dubrovysia. Old Volyn and the Volyn Polissia. A Local History Dictionary: From Ancient Times to 1914. Vol. 1: A–K]. Winnipeg: Society "Volyn". P. 378. (in Ukrainian).

14. Shakhmatova L. (2005). *Nebesna zastupnytsia Poliskoho kraiu. Sviata diva Yulianiia (kniazivna Holshanska)* [Heavenly Patroness of the Polissia Region. Saint Virgin Yulianiia (Princess Holshanska)]. *Dubrovyski – 1000 rokiv. Zbirnyk materialiv naukovo-kraieznavchoi konferentsii (16–17 veresnia 2005 r.)*. Rivne: Perspektyva. Pp. 14–18. (in Ukrainian).
15. *Yurii Ivanovych Holshanskyi* [Yurii Ivanovych Holshansky]. URL: <http://pl.rodovid.org/wk/Osoba:289245> (in Ukrainian).
16. Yakovenko N. (2008). *The Ukrainian Nobility from the End of the 14th to the Middle of the 17th Century: Volhynia and Central Ukraine* [Ukrayinska shliakhta z kintsia XIV do seredyny st. XVII Volyn i Tsentralna Ukrayina]. 2nd ed., revised and corrected. Kyiv: Krytyka. 470 p. (in Ukrainian).